

De omöjliga som inte passar in

Som ung kolumnist väckte Åsa Moberg uppmärksamhet. Kärnkraft och andra teman rörde upp känslor. Hon har ofta återkommit till psykiatrin. I sin nya bok gör hon upp med psykiatrireformen.

Nej, vi känner inte varandra. Men som brukligt har vi haft kontakt per telefon och epost innan vi träffas. Lång tid, 25 år, har gått sedan psykiatrireformen. Och vi har hunnit in i en epok där sociala medier är viktigare än social politik. Jag behöver inte googla på en så namnkunnig författare och opinionsbildare som **Åsa Moberg**, men det har jag ändå gjort, och för att bryta isen säger jag något om hennes liv i Lerberget utanför Helsingborg, om vilket det finns klipp på nätet. Jag presenterar mig själv genom att indirekt nämna min intervjuperson.

Jo, 1970, när jag hade börjat Journalisthögskolan sa en granne i studentkorridoren: "Så du ska bli en sådan som Åsa Moberg." Det var en komplimang, naturligtvis. Då hade hon varit kolumnist i Aftonbladet under två år, något som hon fortsatte med under tolv år.

Kolumnisten Moberg väckte uppmärksamhet. Jag minns att kärnkraften och andra teman hon brukade skriva om rörde upp känslor, även när ämnena var av beskedligt slag. Påmind om detta genomslag säger Åsa Moberg att i en annan tid och med andra kanaler hade hon nog kunnat vara en symbolfigur som klimatdebattens **Greta**.

Det är inte för sent, tänker jag. Åsa Moberg och Anna Fredriksson vänder på alla tänkbara stenar i boken *De omöjliga*. De patienter, byråkrater, politiker och anhöriga som inte tar intryck får skylla sig själva. Mycket mer än det som sägs behöver inte sägas. Boken är en mix av kartläggning och

debattbok.

Den är grundlig, djup och bred, tar upp skiften i härskande synsätt långt före 1995. Läsaren får klart för sig det orimliga i att placera in skilda diagnoser och sjukdomar i det samlande begreppet psykisk ohälsa. Varje syndrom, ja, varje individ behöver en egen behandling. Enskilda positiva exempel på framgångsrik vård lyfts fram, liksom uppmärksammade utfall för enskilda patienter. Brukarorganisationernas stundom dubbla roller betonas.

Titeln *De omöjliga* syftar på de omöjliga psykipatienterna, de som inte passar in och som högst ovilligt får behandling. I ett korrektur fick boken titeln "Det omöjliga". En händelse som ser ut som en tanke? Förhoppningsvis inte.

En lyckad psykiatrisk vård får inte vara omöjlig. Det gäller att komma bort från dagens dyra och dåliga vård, för att sammanfatta ett av författarnas ärenden.

Varför hanteras dessa människor så illa? Möjligen fortfarande präglad av 70-talets tankegods om repression och auktoritära strukturer blir jag först förvånad över Åsa Mobergs svar:

– Därför att dessa människor så ofta är charmlösa och otrevliga. Det är människor som inte klarar att vara nära någon, och ingen klarar att vara nära dem.

Hon säger att patienter som beter sig som påtända eller berusade utan att vara det ena eller andra kan uppfattas som skrämmande.

Detta kan i förstone låta som en individualisering. Men bara i förstone. Åsa Moberg och Anna Fredriksson blottlägger strukturer. På ett sätt som ger eftertanke dammsuger de den psykiatriska vårdens tillkortakommanden.

De invänder mot myter som etsat sig fast, till exempel att vägen bort från mentalsjukhusen skulle vara inspirerad av italienska exempel. I själva verket tog Sverige de första stegen före Italien.

Men åter till de besvärliga människorna.

– På 70-talet fattade vi inte att det fanns farliga människor, säger Åsa Moberg. Många människor, kanske särskilt kvinnor, gick in i långvariga destruktiva relationer. Idealismen var utbredd i vida kretsar. Vi utgick från att goda människor förblir goda om de bara får rätt förutsättningar.

Åsa Moberg skriver om egna erfarenheter som anhörig och närstående, kanske tydligast förmedlat i de tidigare verken Adams bok och Vara anhörig, bok för anhöriga till psykiskt sjuka.

Hon hämtar argument och kunskap från ett nätverk av människor och tidskrifter, som ges ut av organisationer som hon har valt att inte vara med i. Samt Helsingborgs Dagblad, som hon nämner flera gånger, inte bara för sina kolumner där ibland, utan för att tidningen bevakar psykvården i södra Sverige förtjänstfullt.

Detta tillsammans med samarbetet med Anna Fredriksson har fått henne till insikten att psykiatrireformen faktiskt inte var en riktig reform. Den bara blev – utan lagstiftning.

– Det finns ingen lagstiftning som ger stöd åt anhöriga, det finns ingen insikt om att anhöriga massakreras. Särskilt utsatta är föräldrar till barn med neuropsykiatriska funktionshinder.

När undertecknad bodde i Fruängen bevittnade jag den första tiden hur före detta patienter på Långbro sjukhus sökte sig tillbaka till det som de uppfattade som deras hem. De sov i kulvertar i de hus som byggdes om till lägenheter. Var det ett misstag att stänga mentalsjukhusen?

– Nej, absolut inte. Ingen tycker att det var ett misstag.

Är det ekonomisk åtstramning eller ideolog som ligger bakom bristerna?

Svaret kommer blixtnabbt:

– Det är kompetensbrist över hela linjen. Och det gäller hela vården. Även personalen far illa i dagens system.

Enligt Åsa Moberg har debatten först nu blivit lite öppnare

för olika ståndpunkter mellan skilda läger inom psykiatrin än tidigare under hennes halvsekellånga engagemang.

Under denna tid har frågan om medicinering funnits på olika dagordningar. Med utgivningen av De omöjliga kommer frågan säkert att ventileras igen.

– Det behövs mindre av medicinering över hela linjen och generellt sett mycket mer av samtal som behandling.

Men visar inte att existensen av människor som är skrämmande för omgivningen att det faktiskt behövs psykofarmaka?

– Det behövs läkemedel också. Men inte enbart och absolut inte utan inhämtande av patientens godkännande och utan uppföljning.

Åsa Moberg är författare, journalist, opinionsbildare och, visar det sig, har också varit på väg att bli en entreprenör inom psykiatrin. Under många år hade hon avancerade planer på att starta behandling av patienter, något som föll på dels brist på finansiärer, dels ett visst byråkratiskt motstånd.

Också denna ambition vittnar om ett aldrig sinande engagemang. Det får mig att fråga hur hon definierar sig i första hand, särskilt som hon också är arbetsgivare. Åsa Moberg har en medarbetare anställd med stöd av en av Arbetsförmedlingens subventionsformer.

– Jag är bara författare. Inte aktivist. Jag är med i Fontänhuset Malmö, inget annat. Det finns många organisationer där jag skulle kunna vara medlem, men inte är det. Aktivist är något annat. Att läsa och skriva är min bästa gren.

Förutom sakinnehållet fascinerar jag av processen med den nya boken. Åsa Moberg tog kontakt med Anna Fredriksson sedan hon läst henne i SocialPolitik där Anna är redaktör.

– Jag kunde inte ensam få överblick över det stora materialet. Så uppstod ett samarbete med otaliga mejl och samtal och träffar i Stockholm och Lerberget och andra platser i Sverige och till slut ett manus som var dubbelt så omfattningsrikt som det utgivna.

Mitt möte med Åsa sker på Fahlmans anrika konditori i

Helsingborg. Allt är ombonat och tryggt. Lunchmackan ger välbehag och skulle sannolikt motsvara en Oxascand mot eventuell oro.

På tåget hem tänker jag att mötet med Åsa Moberg illustrerar vikten av goda samtal och hoppingivande föresatser. Det stämde åtminstone för mig och åtminstone den här gången. Redan i Hässleholm känns ångesten avlägsen.

Text: Jan-Ewert Strömbäck

Foto: Henrik Montgomery/TT

Boken *De omöjliga, från psykiatrireform till dyr och dålig vård*, kom ut på Natur & Kultur i april 2020. Den har recenserats av bland andra [nättidskriften alba](#).

